

Norbert F. Čapek:

ZÁHADNÉ ZMĚNY POVAHY.

Povaha se může měnit, o tom je svědectví bezpočtu. Ježíšovo poselství začíná slovy: »Musíte se obrátit.« V původním smyslu to znamená: musíte změnit smýšlení a povahu.

Učedníci Ježíšovi a apoštolové kázali totéž. Pavel v listě ke Korintským píše mezi jiným: »Svlechte starou podstatu člověka s jeho počínáním a oblecte novou podstatu člověka, který se obnovuje k poznání podle obrazu toho, jenž jej stvořil.«

Vědecké pojednání o takovýchto změnách povahy napsal slavný psycholog William James. Česky vyšlo pod názvem: Druhy náboženské zkušenosti. Z hlediska čistě náboženského, ale také vědeckou methodou psal o změně povahy a přerodu Dr. Newton Marshall, který mně tuto knihu kdysi zaslal s věnováním.

Tyto změny povahy vyskytují se téměř ve všech náboženstvích a jsou povětšinou symbolisovány křtem nebo něčím podobným. Křest se totiž nevyskytuje pouze u křesťanů, ale je to něco předkřesťanského a v různých podobách se vyskytuje nezávisle u různých národů, tedy i u těch, které křesťané počítali k pohanům.

Začátek takové změny povahy může býti tak neznatelný, že ho člověk sotva zbadá a povaha se vyvíjí zvolna a tiše novým směrem. Ale jsou známy mnohé případy, kdy změna byla provázena velkým duševním otřesem a člověk mohl udati hodinu, kdy ta změna nastala.

Tu změnu nutno ovšem posuzovati podle toho, jakým člověk před tím byl. Někdo byl na příklad velmi prudký a hned se rval. Nesnesl ponižování, spíše by snesl smrt. Ale po změně povahy na nejvyšší se někdy rozčílil a bývalá rvavost a chronická hněvivost je nadobro pryč.

Anebo někdo jiný byl lakomec. Jak se říká, pro groš by si nechal koleno vrtat. Nastane změna a on si pro sebe nechá jen to nejpotřebnější a ostatní věnuje na věc, kterou považuje za nejužitečnější. Zůstává dále velmi šetrným. Nikdy nerozhazuje, a kdo neví nic bliž-

šího, mohl by se domnívat, že je tím starým, kterým byl. Zatím se však stala ohromná změna. Takových jsem znal několik.

Někdo jiný byl pesimista a věčný vyhledávač chyb na druhých lidech. Na všem, co se vyskytlo a na každém uměl najít nějakou chybu, jen ne na sobě. Celý svět byl špatný, jedna velká lumpárna a nic nebylo dokonalého v jeho očích, ani sám Bůh. — Nastala změna. Stydí se za svůj dřívější postoj k životu. Vyhledává kde na kom co dobrého, a kudy jde, před ním je cesta ozářena životním optimismem.

Někdo jiný byl typem ufnukance. Ofňukával svůj život a sebe, všeobecně i podrobně. Všechno ofňukal. Každou bolest rozpiplal, každou nehodu zveličil a každé jeho zklamání bylo tragedií. Nastala změna. Přestal naříkat, jen tak, že někdy ještě stesk se vydere z jeho prsou, ale to už je toliko slabá ozvěna skutečného utrpení. Přestal zlo zveličovat, přestal svoji mysl spojovat s nepříjemnými zážitky a nastoupil dráhu člověka, který druhé povzbuzuje a jim pomáhá snášeti jejich bol.

Zajímavá je v tomto ohledu studie zmíněného psychologa Jamesa o Tolstém. Vypravuje, že asi v padesátém roce věku svého počal míti chvíle, kdy nevěděl, jak žíti nebo co činiti. Otázky: »Proč?« »K jakému konci?« »Z které příčiny?« nedošly odpovědi.

Tolstoj praví: »Cítil jsem, že se ve mně zlomilo něco, na čem až dosud stále spočíval můj život, že mi nezbylo, zač se zachytit a že se můj život po mravní stránce zastavil. Nezdolná síla mne pudila zbavit se života ať tak či onak. Nemohlo by se o mně právě říci, že bych si byl přál se zabít, protože síla, lákající mne se světa byla plnější, obecnější než pouhé přání. Byla to síla podobná mé bývalé lásce k životu, jen že mne pudila směrem opačným. Má celá bytost si přála sejíti se světa. Vizte mě tedy, muže šťastného a zdravého, an skrývám provaz z obavy, abych se sám neoběsil na trámu svět-nice, kam jsem se večer co večer ubírával sám na lůžko; vizte, že už dávno nechodím na lov, abych nepovolil příliš nasnadě jsoucímu pokušení udělati si sám konec ranou z pušky. Nevěděl jsem, co mi chybí. Lekal jsem se života; cosi mě pudilo opustiti jej; a přesto jsem pořád ještě doufal něco od něho.

To vše se dělo v době, kdy jsem — soudě podle vnějších událostí — měl býti úplně šťasten. Měl jsem dobrou ženu, miloval jsem ji a ona mne; hodné děti a značný majetek, jehož stále přibývalo, ač mě to nic nestálo. Od příbuzných jsem byl více ctěn a od známých vážen více než kdy jindy před tím; cizina mě zahrnovala

chválou a bez nadsázky mohl jsem věřit, že moje jméno bylo již proslulé. Rovněž jsem nebyl churav ani duševně ani tělesně. Naopak těšil jsem se zdraví tělesnému i duševnímu tak, jako málo kdo z lidí mého věku. Mohl jsem žít obilí tak dobře, jako mužíci, mohl jsem hlavou pracovat osm hodin bez přestávky a necítil jsem zlých následků.

A přece jsem nemohl přičísti žádný rozumný význam ani jedné ze svých životních prací. Jaký bude konečný výsledek toho, co já dnes konám? Co budu dělati zítra? Jaký bude výsledek celého mého života? Proč bych měl žít? Proč bych měl vůbec něco dělati? Jest v mém životě nějaký cíl, kterého by neodvratná smrt na mne číhající nepodvrátila a nezničila?

Tyto otázky jsou nejprostší věc na světě. Jsou v duši každé lidské bytosti, od nejhoupějšího děcka až k nejmoudřejšímu starci. Zakusil jsem, že není možná dále jít životem, nemáš-li k nim odpovědi.

Často jsem si říkával: »Ale snad to jsou otázky, kterým nejsem s to, abych porozuměl a je pochopil. Není možná, aby tento zoufalý stav byl lidstvu určen přírodou.« I hledal jsem vysvětlení ve všech odvětvích vědění získaného člověkem. Zkoumal jsem pečlivě a zdrželivě a bez zbytečné zvědavosti. Hledal jsem nikoli netečně, nýbrž pracně a vytrvale ve dne v noci. Hledal jsem jako ten, kdo je ztracen a hledí sebe zachrániti — a nenašel jsem nic. Zato jsem nabýval přesvědčení, že všichni ti, kdo přede mnou hledali odpovědi ve vědách, nenašli ji rovněž. Ale nejen to, že poznali, že právě to, co mne dohánělo k zoufalství — bezvýznamná nesmyslnost života — jest jediné člověku přístupné vědění, o němž není sporu.«

Aby to dokázal, dovolává se Tolstoj Budhy, Šalamouna a Schopenhauera. A nachází jen čtyři způsoby, kterými lidé jeho společenské třídy zpravidla čelí osudu. Buď jen živočišnou slepotu, ssající med, ale nevidoucí ani draka ani myši . . . »a od těchto lidí,« praví, »nemohu se po tom, co nyní vím, naučiti již ničemu. Nebo rozjímavý epikureism, hledící uchvátiti co nejvíce, dokud je čas — je to jen vědomější způsob balamucení sebe než první; nebo možnou sebevraždu. Anebo přesto, že lidi vidí myši a draka, přece se ve své slabosti žádostivě tisknou k stromku života. Sebevražda byla arci pevný důsledek, který ukládal logický rozum. Avšak«, praví Tolstoj, »zatím co pracoval můj rozum, pracovalo ve mně ještě také něco jiného a zdržovalo mne od toho činu — vědomí života, jak to snad smím nazvati; bylo jako síla zavazující mou mysl dáti se jiným směrem, a to mne vyvedlo z mého zoufalství . . . Po celý rok, když

jsem se takřka neustále tázal sám sebe, jak ukončiti tu věc, zda provazem či kulkou, po celou tu dobu, vedle všech těchto myšlenek a pozorování chřadlo mé srdce novou bolestí. Nemohu ji nazvati jinak než *žízeň po bohu*. Toto prahnutí po bohu nemělo co činiti s mými myšlenkami — vlastně bylo pravý opak jejich — a vycházelo mi ze srdce. Podobalo se strachu, i připadal jsem si jako sirotek, úplně opuštěný v onom tak cizím okolí. A pocit hrůzy byl mírněn nadějí, že najdu u někoho pomoc a podporu.«

A o svém obrácení čili změně povahy píše pak: »Rozpomínám se, že jsem byl jednou brzy z jara sám v lese a naslouchal jsem tajemným švelům. A co jsem poslouchal, mé myšlení se vrátilo k tomu, čím jsem se obíral poslední tři leta neustále — k Bohu. Ale myšlenka na něho, pravil jsem si, jak jsem vůbec přišel na tu myšlenku? — A s tou myšlenkou vznikla ve mně radostná touha po životě. Všechno se ve mně vzbudilo a nabylo významu . . . Proč hledím dále, ptal se mne jakýsi vnitřní hlas. On jest zde, ten, bez něhož nemůžeme žíti. Uznati Boha a žíti jest jedno a totéž. Bůh je, co je život. Nuže tedy, žij, hledej Boha a bez něho nebude života. — Potom vyjasnilo se ve mně a všude bylo jasnější světlo a to světlo už nikdy nadobro neuhasllo. Byl jsem zachráněn před sebevraždou. Ale zrovna nemohu říci, jak nebo kde se ta změna stala. Než jako nepozorovaně a ponenáhlu byla ve mně udušena síla života a já jsem se octl na svém mravním loži smrtelném, tak ponenáhlu a nepozorovatelně vracela se mi zase má životní energie. A podivno, energie, která se vrátila, nebyla nic nového. Byla to má mladická síla víry, přesvědčení, že jediným účelem života mého bylo *býti lepším*. Vzdal jsem se života konvenčního světa, uznáváje, že to nebyl život, nýbrž parodie života, který nám její zbytečnosti bránily pochopiti.«

Dr. Marshall popisuje celou řadu takových záhadných změn povahy a dokazuje, že jsou to fakta, tak dobře ověřená, jako kterákoliv jiná fakta z jiných oborů. Psychologové, praví, mají své vědecké metody — v tomto případě dotazníky, statistickou analýsu a intimní zápisky deníků a jiná svědectví. A takových uvádí celou řadu.

Tak píše o jednom J. G., 43letém muži bezkonfesním. Byl oddán pití. A byla to pouze konverzace s jistou osobou, která dala podnět k radikální změně v jeho životě. Chtěl se i nadále oddávati opilství, ale nemohl. Jako by prý nějaká velká mocnost ho zdržovala. A držela ho dokud se neupevnil.

Jiný muž více citově založený vypravuje toto: »Moje obrácení způsobilo, že od té doby můj život byl zcela jiný než před tím.

Moje smýšlení, city a žádosti se radikálně změnily. Podnětem k tomu byla přednáška.«

Opět jiný píše: »Moje obrácení bylo ve skutečnosti pozvolným probouzením se. Nemohu udat, kdy to začalo. Nenastala najednou velká změna v mém životě, ale neutuchala ve mně touha po lepším životě.«

Profesor James o takovýcho píše, že jsou jednou narozeni, že se přibližovali k Bohu bez nějakých vnitřních otřesů a krisí. Byl to pozvolný postup přibližování se a je to, jak on píše, protáhnutá změna.

Podle jiného učence, dra Starbucka, takové obrácení nevyskutuje se stejně často v kterékoliv periodě života. Nejčastěji mezi 10. a 25. rokem, ovšem tam, kde o takovém obrácení byla známost a bylo k němu podněcováno. Avšak taková změna povahy může nastat v kteroukoliv dobu života. I u lidí starších, ačkoliv mnohem řidčeji.

Je zvláště zajímavé, že takové změny se vyskytují nejen v kruzích, kde se pěstuje duchovní život v duchu křesťanském, ale také mezi tak zvanými pohany. Španělští katoličtí kněží, když přišli mezi Mexikány a viděli tam křest jako symbol takové vnitřní přeměny, usuzovali, že je ďábel předešel a zavedl to tam, aby překazil přijetí křesťanství jako něčeho jedinečného.

Podobné idee a symboly nacházíme u Peruviánů, také v Polynesii, v Tibetu, v Africe, Australii, mezi Araby atd. Všechny jejich ceremonie vyjadřovaly víru ve vyšší typ života, než v jakém obvykle žili, a zasvěcování tomuto životu. Tak i tetovování v Polynesii bylo vlastně zasvěcováním. Podobně u Brahmánů v Indii mají zasvěcovací ritual, kterým se syn nebo dcera prohlašují za znovu zrozené pro duchovní život.

Také v hellenských mystériích najdeme dost podobností. Jedna stará hymna, zpívaná při takovém zasvěcování zněla v překladu asi takto: »Vejdiž na cestu pravdy a uvažuj o jediném vládci světa. On jest jediným a sám ze sebe, a tomuto jedinému všechny bytosti vděčí své bytí. On působí skrze všechny, nikdy nebyl spatřen smrtelným okem, ale sám vidí všechno.«

A tak bych mohl dále uváděti příklady ze staré Persie, Syrie, z Egypta. Zvláště zajímavé jsou zprávy o obrácení Budhy.

Tato záhadná změna povahy, zvaná znovuzrození, je ve skutečnosti něco přirozeného a přece záhadného, jako všechno v životě. Což není početí a zrození člověka velkou záhadou? A zde se jedná tak řečeno o zrození duchovního člověka. I tu byl dán podnět, a ten duchovní člověk začal se vyvíjet v podvědomí člověka, až přišla chvíle,

kdy si uvědomil, že se s ním něco zvláštního děje, a tu chvíli uvědomění bych nazval tím znovuzrozením.

Apoštol Pavel to přirovnává ke svlečení a k oblečení. Tenkrát ještě málo věděli o podvědomí. Člověk z nějakého podnětu začne si tvořit představu jiné, lepší povahy, než jakou měl dosud. A podle toho, koho si vezme za vzor, jestli Ježíše, nebo někoho jiného — a jaké další živé a přítomné vzory poznává, buď čtením neb slyšením, neb stykem s lidmi, tato představa se víc a více zhušťuje. Není to už jen zárodek, ale je to skutečný růst duchovního embrya, až nastane chvíle nějakého vzrušení, nějakého silného dojmu, způsobeného o samotě v přírodě, nebo v náboženském shromáždění, nebo při úmrtí milé osoby, tak či onak, najednou si uvědomí, že jeho smýšlení, cítění a jeho touhy se změnily — a je nový člověk.

Vzpomínám si, když u nás byla paní David-Neelová, která nám vykládala o tibetských klášterech a joginech, že také mluvila o tvoření fantomů. A já jsem se jí potom soukromě vyptával na techniku tvoření takového fantomu. Já vím, že nikdo u nás nebude se tím zabývat. My na to nemáme dost času a vhodné prostředí, uvádím to jen jako příklad pro tvoření toho nového člověka.

Po jistých přípravách uzavře se prý člověk na několik měsíců do tmavé místnosti, s nikým se nestýká. Jídlo a jiné potřeby mu vždy někdo přinese do zvláštního výklenku, odkud si to vezme. A v té tmě začíná se nejprve představovat světlý bod a postupně ve své fantasmii vytváří představu toho fantomu. Činí tak čím dále tím jasněji a určitěji, až se mu podaří představu, kterou má jako v halucinaci, vyvolat mimo sebe. A potom opět určitým způsobem se snaží tuto domnělou postavu oživit a přimět k pohybu.

Vypravuji to jen náznakově, co jsem se dozvěděl v rozmluvě téměř čtyřhodinové, nehledě k tomu, že jsem o zhmotňování už hodně četl a zúčastnil se různých experimentů.

A tak někdo je rád, že se mu podařilo po tříleté přípravě a tříměsíčním pobytu ve tmě vytvořit fantom, kterého, jak pí. David-Neelová tvrdila, člověk by se rád někdy zase zbavil a nemůže. Oč krásnější a vznešenější, ovšem i užitečnější je úsilí o vytvoření nového člověka, nové povahy. Má to však něco příbuzného s tím tvořením fantomu. Člověk si tu novou povahu nejprve tvoří v představách, nadchne se pro ni ve svých citech, zápasí o ni upřímným snažením a spoléhá při tom na pomoc toho velkého Ducha, jímž živi jsme, hýbeme se a trváme.

Je dosti případů, kdy člověk k tomuto novému zrození dospěl takřka bez pomoci druhých. Ovšem mnohem více je příkladů, kde někdo k tomu byl nápomocen. A jistě není žádnou hanbou, když se na někoho obrátíme o radu a pomoc, o kom myslíme, že by z vlastní duchovní zkušenosti mohl poraditi a pomoci.

Ani zdaleka nechci tvrditi, že takovou změnou se člověk stane rázem dokonalým. Také dítě, když se narodí, je dokonalé jen jako dítě. Umí-li chodit, když je mu rok, jsme spokojeni. Nežádáme na něm, aby umělo závodit v kopané. Umí-li se dorozumět o svých dětských potřebách ve dvou letech, jsme spokojeni a nežádáme na něm, aby bylo profesorem filologie. Umí-li v pěti letech dojít ke kupci a přinést housky, jsme spokojeni a nežádáme na něm, aby umělo vyjednávat koupi domu.

A tak je to i s tím duchovním člověkem. Někdo pak roste pomalu, někdo rychleji. Někdo docela zakrní, aneb ve svém duchovním vývoji se zastaví na úrovni dítěte, a někdo jiný roste a zdokonaluje se celý život. Někdo se těžko učí odpouštět i sebe menší ublížení a jiný odpustí i když mu k smrti bylo ublíženo. Jeho vzpomínky na způsobené utrpení nemají už osten zášti a hněvu, ale jsou nesený tou láskou boží, která odpouští a znovu odpouští.

Jako bych slyšel otázku: »A co z toho má, že se změnil?« V tomto životě dobrota srdce málo platí. Čím je člověk k lidem hodnější, tím více si na něho troufají. Takové úvahy a námitky se mohou dostavit. V odpověď nezdůrazňuji na prvním místě duchovní zážitky, jak jsou neocenitelné a jak je ničím druhým nelze vyvážit. Zdůrazňuji především, že člověk, který takovou změnu prožil, je spokojen s tímto zážitkem bez ohledu, jestli mu přináší nové těžkosti a třeba i posměch a nepochopení se strany nejbližších. On něco zažil, co se mu stalo hodnotou, která postačuje sama o sobě.

Taková změna bývá zpravidla spojena s živou tuchou boží přítomnosti a s živým vědomím sounáležitosti k vesmírnému celku, k životu, který je věčný.

Takový přerod nejen může prožít každý, byť si byl člověkem sebe prostším, ale je žádoucí, aby každý vědomě vycházel »ze sebe« tak často, kolikrát se mu podařilo vytvořiti si vyšší a životnější představu svého Já, se kterou se pak v náporu veškerého mravního úsilí ztotožní a na této vyšší úrovni zůstává, než se mu podaří učiniti další krok kupředu.

V naší náboženské společnosti unitářské viděli jsme mnoho takových přeměn. Obrátili se opilci, zanechali starého života zlostníci

a prchlivci, vešli do nového života vášnivci všeho druhu, staří pesimisté stali se optimisty, osoby obtížené svými a jiných lidí starostmi se osvobodily; mnohé, co je dříve zajímalo a otravovalo, je více nezajímá. Ještě mnohem více je těch, kteří se uzdravili z různých neduhů a chorob, jejichž kořínky byly duševního původu. Snad nejvíce je těch, kteří žili spokojeně, ale jsou dnes o mnoho šťastnější a jejich život je o mnoho víc těší, neboť se naučili žít životem plnějším, krásnějším, vítěznějším.

My přicházíme na svět s dispozicemi k vítěznému a krásnému životu, ale tyto dispozice je nutno podnítit, aby se uplatnily. Darmo se dítě narodilo s okem a schopností vidět, jestli by bylo ponecháno navždy ve tmě. Ono potřebuje podráždění slunečními paprsky. Tak je s uchem a s každou jinou vlohou. Čím více a krásnějších podnětů člověk měl, tím více schopností k duševnímu životu v sobě probouzí.

Jisté podněty vytváří hřbitov, nebo nějaká hřbitovu podobná společnost a docela jiné podněty vzbudí bublání potoka, vůně lesa, zpěv ptactva, nebo společnost, která pěstuje tvůrčí život.

Největší chudobou není nedostatek hmotných věcí, ale nedostatek podnětů k probuzení dřímajících v nás sil a schopností. Bohatým je, kdo svými probuzenými a vypěstovanými vlohami nachází mnoho styčných bodů se světem vůkol a mnohostranný poměr ke všemu, co jej obklopuje. Chudým je boháč, který má málo vztahů ke skutečnému životu. Hyne uprostřed hojnosti. Kolik smyslů člověk probudil, tolik nových světů se mu otevřelo.

NOVÁ PÍSEŇ.

Až loď se s námi od břehu hne,
až vpluje noc do nového dne:
na druhé straně za svítání
nastane přátel uvítání.

Kdo ti byl milý, kohos měl rád,
bude tě v bráně očekávat.
Vzpomínky lásky pošleme zpět,
kde byl náš domov, kde byl náš svět.

Poslední slza změněna v jas,
poslední ránu zahojil čas.
Minula noc a měla svůj sen,
kráčíme s Bohem dál v nový den.

Norbert F. Čapek.

Dr. Jaroslav Šíma:

NÁBOŽENSKÝ SOCIALISMUS.

V této době jsme svědky veliké politické a náboženské reakce v mnohých částech světa. Fašistické diktatury ničí lidskou svobodu a důstojnost, prostí lidé utíkají se ve svém strachu a touze po jistotě do katolických chrámů a k různým blouzněním o konci světa, o příchodu spasitele atd. Vše podle pravidla, že v dobách nejistoty a bídy klesá rozum a stoupá fantasie. Proto my, kteří stojíme na straně lidské svobody a zdravého rozumu, nemůžeme zůstatí neteční k žádnému hnutí, které usiluje o překonání této reakce. Když pak uvážíme, že unitáři v Americe a jiných zemích stáli vždy v čele bojů o lepší sociální řády, nemůžeme zůstatí neteční ani k hnutí, které si vzalo za úkol, hledati cesty spojení mezi náboženstvím a socialismem jako dvou sil bránící reakci.

Snaha vyrovnati se s velikým moderním hnutím socialistickým projevila se velmi mocně i v samotné katolické církvi, která vždy dobře dovede pochopit situaci a směrnicí doby a nezapomene pokusit se získati tu kterou myšlenku ve svůj prospěch nebo alespoň tváříc se přátelsky odvrátiti ostří, které by ji mohlo v konkurečním boji oslabiti. Tak se v době probouzejícího socialismu objevilo hnutí křesťansko-sociální, které mělo za úkol hlásati sociální reformy v duchu katolickém, získávati dělníky pro církev, ale zároveň je tak odvracetí od socialismu. Sociální encykliky papežovy pak odsoudily naprosto jasně socialismus jako neslučitelný s katolictvím a křesťanstvím. Ba i radikálnější formy křesťanských sociálů, kteří začli se nazývati křesťanskými socialisty zavrhlly. Ovšem myšlenka potřeby spojení náboženství se socialismem žila dál a dala vznik novým a novým skupinám a organizacím, které měly ráz buď více náboženský nebo více socialistický.

Nejdále z nich pokročilo hnutí náboženského socialismu, organizovaného bez vázanosti na jakoukoliv politickou stranu a na jakoukoliv církev, které se sdružilo v mezinárodní svaz za vedení nejznámějšího průkopníka této myšlenky, býv. protestantského kazatele a profesora Leonh. Ragaze. Světové hnutí vydává časopis v několika jazycích a má už také slušnou literaturu o svém programu a jeho problémech. Jeho praktické uplatnění v myšlení socialistů a křesťanů je však teprve v počátcích.

U nás bylo založeno Sdružení náboženských socialistů v r. 1935 z iniciativy a za vedení profesora evangelické bohoslovecké fakulty Dra Frant. Linharta, který patří k pokrokovému směru čsl. protestantismu. Dále v čele hnutí vidíme poslance strany soc. dem. prof. Dra J. Macka, senátora téže strany V. Beneše, bratra pana presidenta, spisovatele a politika A. Hajna a řadu jiných vynikajících osobností našeho kulturního života. Sdružení začlo vydávati svůj vlastní časopis „Nová cesta“, který má velmi pěknou úroveň; přičinili se o vydání základního spisu prof. Ragaze: „Od Krista k Marxovi, od Marxe ke

Kristu“ (Laichter), a Sdružení samo vydalo spis anglického profesora filosofie Macmurray-e: „Křesťanství a komunismus“.

Oba tyto spisy jsou ztělesněním problematiky celého hnutí a do značné míry i jeho obrazem. Přesto, že jistě každý z nás pocituje potřebu ujasnit poměr mezi náboženstvím a socialismem a přesto, že přemnohý z nás by si přál spojení obou, nemůžeme nevidět nedostatky, s nimiž oba spisy zápasí a které se jistě nutně odrážejí i v hnutí, z něhož vycházejí. Nemůžeme se zbavit dojmu, že Ragazova kniha zabývá se příliš mnohou kritikou socialistické filosofie, mnohdy útočí proti socialismu vulgárnímu, agitačnímu, jako by nebylo vážnějších a přijatelnějších jeho forem, ale myslím, že se nedostává k hlubokému sociologickému rozboru hnutí, která chce spojovat, přesto, že mluví i o potřebě reformy náboženství. Mluví slovy hodně biblickými než aby získal ty, kteří si odnavykli vidět v bibli základy veškeré pravdy. Možná že v zemích, kde náboženství biblické je živější skutečností než u nás, mohla by mít kniha větší ohlas. Snad také pro protestanty se lépe než pro ty, kteří neprošli evangelickou náboženskou tradicí. Kniha Macmurray-ova je pak sbírkou sociálně-filosofických a náboženských esai o sociálním zaměření Ježíšova učení, snaží se přesvědčiti, že Ježíš tušil dialektický proces dějinný a že v podstatě křesťanství a komunismus jsou jen these a antithese dialektického pochodu, který velmi jednoduše vyústí v syntesu tím, že prostě náboženství přestane býti pouze idealistickým, komunismus vzdá se principu násilí a pak oba směry se doplní. Křesťanství komunismem pro tento svět a komunismus křesťanstvím pro zorný úhel věčnosti. Ze všeho je zřejmo, že se vlastní problematika o poměru náboženství a socialismu teprve objevuje.

Patrně proto, že vychází z našich poměrů, stanovisko a program *československého* Sdružení náboženských socialistů vyznívá jasněji a přesvědčivěji. Praví v podstatě, že jejich úsilí o království boží v duchu Ježíšova evangelia je v moderní době vyjádřeno hnutím socialistickým, zatím co křesťanství se této stránce Ježíšova odkazu zpronevěřilo. Prohlašují se za socialisty, nechtějí zakládati novou stranu, nýbrž vyjadřovati přesvědčení, že sociální revoluce nepřijde s naprostou nutností, nýbrž může býti uskutečněna jen úsilím mravním. Socialismus musí býti zdůvodněn také mravně a nábožensky, kteroužto složku chtějí náboženští socialisté do socialismu vnášet a k tomu je třeba, aby socialismus se osvobodil z mechanismu a materialismu a od víry v násilí. V náboženství je třeba nové reformace ve smyslu zdůraznění Ježíšova ideálu království božího na zemi.

Jedno veliké nebezpečí musí překonávat každá forma náboženského socialismu, že totiž křesťanům bude se zdát příliš socialistickým a socialistům příliš křesťanským. Mně osobně budiž dovoleno říci, že kritika výše uvedená (pokud se týče projevů cizích náboženských socialistů) je typu druhého. Našemu duchu bude více odpovídat přesný, vědecký rozbor vztahů mezi oběma hnutími, který by více informoval

než plánoval. Kniha Macmurray-ova odradila jistě mnohé tím, že na jednu zaměňuje svá přání za skutečnost, byť i to myslela sebe lépe. Proto bude v zájmu zdejšího hnutí náboženských socialistů, aby se pokusili o studii vybudovanou na základě sociologickém, vycházející z konkrétního vztahu náboženství a socialismu a jejich jednotlivých forem, hledající jejich styčné a neslučitelné body se stálým zřetelem k našim poměrům a naší historii. Takový vědecky podložený rozbor předejde mnohým nedorozuměním. Vyjasní pak jistě jedno, že totiž nejde mechanicky spojit křesťanství a socialismus, ale že jen určité náboženství za určitých podmínek lze plně spojit s určitým socialismem. Pro svou osobu jsem přesvědčen, že nalezením tohoto šťastného typu bude nalezena i směrnice, kterým se vůbec bude vyvíjeti další vývoj společnosti a kultury s nutností sociologického zákona přes hlavy těch, kteří budou státí na straně reakce politické a náboženské, ale také přes hlavy těch, kteří v církvích a stranách socialistických budou v dogmatické koženosti státí mimo nebo proti této nezlomné tendenci vývoje.

V unitářství platí svoboda svědomí a právo každého na vlastní názor. To ovšem platí i v ohledu o poměru náboženství k sociální otázce a k socialismu. Myslím, že unitářství bývá považováno ve světě i u nás za více socialistické než ve skutečnosti je. V Americe a v Anglii, kde je duch liberalismu a kapitalismu v mnohem větším rozkvětu než u nás, pochopitelně silné sociální naladění unitářů a jiných svobodomyšlných směrů radí je blízko k socialismu, byť ovšem jejich úkol zůstal především náboženský. Zato Evropa kontinentální je v období, kdy liberalismus a kapitalismus je velmi nepopulární, zatím co socialismus tu má své dodnes nepopíratelné postavení.

Unitářské obce na kontinentě mají stále ještě ráz misijní a tak starají se především o vybudování své ideologie, o její rozšíření, o vnitřní náboženský život v duchu unitářské zbožnosti a o své potřeby církevní, zatím co sociální otázce nevěnovaly ani zdaleka tolik času jako bratři angličtí a američtí.*) To platí ovšem také o nás. Jsme si toho vědomi. Proto byla do jisté míry oprávněná námitka, kterou nám učinil prof. Linhart při posudku naší knihy *Tvůrčí náboženství*. Ovšem to není jev speciálně naší náboženské společnosti. Tuto výtku a upozornění učinil tento představitel našich náboženských socialistů i druhé svobodné církvi u nás, církvi československé při posudku knihy Dra Hníka. O nás je pravda taková: na našich shromážděních se mnohokrát zabýváme sociální otázkou a jistě rozhodněji a radikálněji než v kterémkoliv třeba protestantském sboru. Až nám to bývá vytýkáno. Ale je pravdou, že nebyl u nás vyjádřen vztah k sociální otázce tak zásadně, jako jiné principy ideologické (podobně jako v jiných nekatolických církvích). V tomto ohledu snad jen katolická církev v encyklice *Quadragesimo anno* vyjádřila své stanovisko

*) Redakční poznámka. Tvzení toto nelze vztahovati na všechny unitáře na evropském kontinentě, zejména ne na holandské. Viz také: N. Čapek: *Náboženské řešení sociální otázky*. 1922.

nesmlouvavě proti jakékoliv formě socialismu a celkem souhlasně pro stavovský stát fašistického typu. Naproti tomu svobodomyšlní křesťané mohli by se myslím shodnout při nejmenším na tom, že fašismus a jeho sociální řád nerovnosti pod diktaturou je se svobod. náboženstvím neslučitelným. Prostě proto, že fašismus znamená nesvobodu individua po stránce rozumové a naopak dovoluje udržovati celé stavy v poníženém postavení nedůstojném pro lidi, věříme-li v obecné synovství boží a tudíž i rovnost všech lidí co do podstaty.

Vyjasňováním vztahu náboženství k sociální otázce se neoslábí náboženské nadšení příslušníků, naopak stává se tím náboženství reálnější, trvalejší hodnotou, neboť mluví i k otázkám, které dnes tolik bolí. Je tedy v svobodném křesťanství půda pro každou dobrou myšlenku a snahu, kterou může náboženský socialismus přinést. — Bude ovšem nutno ještě častěji a s jiných stran k otázce se vracet.

ŘÍMSKOKATOLICKÁ NOVINÁŘSKÁ PRAXE.

V čísle 6. „Cest a cílů“ přinesli jsme pod nadpisem: „Dostiučinění?“ zprávu o záškodnické činnosti p. Jaromíra Klímy, statist. rady v. v., jež někteří funkcionáři NSČSU a SSB pro jeho ustavičná osočování byli nuceni konečně žalovati pro urážku na cti. Jestliže máme pro duševní dispoice tohoto pána určitou omluvu, co říci o těch, kteří při jasném vědomí a předpokládané inteligenci jako zástupci honosné církve mají daleko ke křesťanské pravdě a slušnosti, jak dokázali v „Poledních lidových listech“, orgánu českých katolíků.

V čísle 245. ze dne 17. prosince 1936 otiskl tento list pomlouvačný článek: „Vyšetřte přísně činnost Unitářů a Svobodného bratrství.“ V redakci snad nemohli znáti člověka, který jim článek donesl a jeho nekalé pohnutky; tolik smyslu pro pravdu však by bylo možno od nich očekávati, aby se informovali a zjistili, že ošklivý a zlovolný útok jim dodal člověk zlý a mstivý, který je s pravdou velmi na štíru. Ctihodní pánové však proti duchu sv. písma „radovali se ze zlého“ a s chutí mu napomáhali.

V zájmu Společností a ovšem i ve vlastním zájmu osobní cti byli napadení funkcionáři nuceni podati žalobu na odpovědného redaktora pro urážku na cti.

Výsledek, o němž je zpráva na jiném místě, byl podobný jako u p. Klímy. Redaktor zaplatil útraty a odvolal: Avšak místo povinného a slíbeného otištění odvolání stejným tiskem, jakým byl sázen utrhačný článek, urobili v „Poledních lidových listech“ ze dne 14. července 1937 z odvolání nepatrným písmem nenápadnou věcíčku, aby nikomu nepadla do očí, ačkoli útok sám z daleka křičel. Společali, že neobnovíme žalobu pro nesplnění podmínky „smíru“, která platila, aby odpovědný redaktor nebyl odsouzen.

Uvažujeme, co by udělali, kdyby jednali v křesťanském duchu? Snad by napasali: „Hřešili jsme před Bohem a před lidmi, a tupili jsme dobrou věc i lidi, kteří nám ničím neublížili, z pouhé škodo-

libosti. Činíme pokání a vynasnažíme se, abychom se již podobných hříchů nedopouštěli ani proti unitářům, ani proti jiným lidem, kteří nejsou s námi v jednom ovčinci.“

Tito křesťané však nic takového učiniti nemohou, protože by to nebylo v souladu s jejich praxí a jejich zvyky!

Co učiníme my, unitáři? Odpustíme a i nadále budeme se snažiti, abychom ocenili v katolictví, co v něm je dobrého, a šli dále za ideály velkého života a opravdové zbožnosti.

AMERIČTÍ UNITÁŘI.

Od amerických unitářů můžeme se mnohému přiučit, i když nechceme nikoho jen napodobovat. Američtí unitáři líší se od jiných náboženských společností také tím, že občas celý svůj náboženský program a postup prozkoumávají, s pokrokem a vývojem současného poznání vědeckého srovnávají a kritisují, a tak svůj další postup a směr formulují. Nechtějí zkontnatět. Nejdůkladněji tak učinili v poslední době. Ze svých uznaně nejschopnějších představitelů si zvolili komisi pro důkladné, vědeckými metodami řízené zjišťování současného stavu amerického unitářství po všech jeho světlých i stinných stránkách. Zároveň měly býti podány návrhy, jaké změny nutno podniknouti, aby to znamenalo reformu, a smělý krok kupředu.

Její kritika zasáhla poněkud i dosavadní správu a byly navrženy v tom ohledu podstatné změny v správě i zřízení. Předseda této výzkumné komise dr. Fr. Eliot byl zároveň navržen za budoucího presidenta svazu amerických unitářů.

Jestli jméno navrženého presidenta bylo oznámeno rok před volbou, svědčí to jen o faktu, jakou váhu naši přátelé za mořem na takovou volbu kladou. Bylo poukázáno na jeho charakter a vzdělání, na jeho zásluhy o americké unitářství a na jeho úspěchy jako duchovního velké náboženské obce. A byla dána všem zúčastněným možnost, aby navrhli schopnějšího kandidáta.

Šest neděl před volbou přihlásil se druhý kandidát v osobě dr. Joye. V úředním listě amerických unitářů v úvodním článku ohlásil (1. dubna t. r.) dr. Joy důvody, proč tuto kandidaturu přijímá. Ve čtyřech následujících číslech téhož časopisu (Christian Register) byla dána dostatečná příležitost oběma stranám, aby své kandidatury obhájily a zdůvodnily. Dr. Eliot sám se slova neujal, jenom jeho přívrženci za něho mluvili. Je nejvýš zajímavé a poučné, jak věcně a s jakým ohledem k zájmům celku bylo vše probíráno, a to s velkou zdvořilostí a bez osobních výpadů.

Týden před volbou, v čísle z 13. května dr. Joy ohlašuje, že se vzdává kandidatury. Bylo zřejmé, že by i tak zvolen nebyl. Přeje zbývajícimu jedinému kandidátu, dr. Eliotovi, aby jeho vedení bylo šťastné, úspěšné a pozeňhané. Týden nato byl dr. Fr. Eliot zvolen jednohlasně a také celé zasedání mělo ráz jednoty a srdečnosti, tedy opak toho, co bylo z těch i oněch míst předpovídáno. Zároveň byla přijata pozměněná ústava, a odstupujícím funkcionářům, zvláště dr. Cornishovi a dr. Joyovi byly vysloveny díky a uznání.

Zase jedna ukázka z dnešní mravní pathologie :

Krajský soud trestní v Praze odd. VI. ze dne 23. června 1937, čís. Tk VI. 1365/37 a Tk XIX. 1367/37.

V trestní věci soukr. žalobců N. F. Čapka a Ing. Karla Fasse a spol. proti Františku Poulovi, odpovědnému redaktorovi periodického časopisu „Polední lidové listy“ pro přestupek dle § 4. dopl. tisk. nov. uzavřely strany podmíněný smír, kterým se žalovaný redaktor zavázal, že uveřejní bezplatně a bez poznámek za následků § 9. dopl. tisk. novely v časopise „Polední lidové listy“ na 5. stránce v druhém sloupci v dolní polovině, jinak způsobem v § 8. dopl. tisk. novely označeným dohodnuté prohlášení a to do 8 dnů od právoplatnosti smíru a že zaplatí soukromým žalobcům útraty právního zastoupení v obnosu, na který budou soudem upraveny do rukou jejich práv. zástupce Dra Josefa Danka, advokáta v Praze I., Melantrichova 5, a to do 14 dnů od právoplatného upravení útrat pod exekucí a následky §§ 10. a 11. dop. tisk. nov., jakož i event. náklady řízení trestního.

„Prohlášení“ otiiskujeme na útraty „Poledních lidových listů“ na poslední straně.

Budhistické aforismy.

Indický kníže přinesl ke klenotníkovi prsten se žádostí, aby mu do něj vryl heslo, které by jej povzbuzovalo v těžkostech i mírnilo v blahobytu. Klenotník vryl tato slova: To přejde.

Lepší, když se umažeš při vytahování bližního z bláta, než kdybys stál stranou čistý.

Člověk stojí ve svém vlastním stínu a diví se, že je tma.

Plakal jsem do moře a ono nepřeteklo.

Světlo je v tobě, nech je zářit.

Obětuj svůj život a budeš živ.

Učitel může jen cestu ukázat.

Br. Jar. Šíma doktorem filosofie. Počátkem prázdnin nás br. Šíma překvapil oznámením, že byl 1. července promován na doktora filosofie a dosáhl tak v 23 letech třetího vysokoškolského gradu. Současně se studiem theologickým studoval totiž politické vědy a po jejich skončení filosofii. Dokončiv theologická studia připravoval se při své práci na školách, v duchovní správě a na poli vědeckém k doktorátu. Předložil 300stránkový spis o sociologii výchovy, byl připuštěn k přísným zkouškám doktorským a oborů sociologických a filosofických, které vykonal v nejbližších možných termínech obě s výborným prospěchem. Těší se, že nyní bude moci pracovat na svém oblíbeném poli vědeckém, v sociologii náboženství.

Kongres svobodných náboženských společností v Oxfordu.

Starobylé a památné město Oxford, město nejslavnějších universitních kolejí Anglie hostilo od 3. do 8. srpna na 300 delegátů z 21 různých států, kteří zastupovali na 20 milionů unitářsky smýšlejících lidí. Unitářská — »Manchester college« — stavěná v krásné gotice, stala se přístřeším této velké rodiny. Naše náboženská společnost byla zastoupena br. Dr. Čapkem a ses. Čapkovou a br. ses. Hašplovými.

Letošní kongres byl dvanáctým toho druhu. Byl pokračováním kongresů předcházejících, které vždy ve světě budily zájem vynikajících lidí. Dvou těchto kongresů v minulosti účastnil se také president Osvoboditel T. G. Masaryk.

Pokrokově smýšlející náboženští myslitelé a pracovníci se sešli, pod heslem: Svobodné křesťanství, potřeba dnešního světa.

Letošní rok zvláště je pohnutým a příhodným, aby se rokovalo o tom, jaké postavení zaujímá svobodné náboženství k událostem světa. Bylo správně konstatováno, že svět se proměnil ve válečný tábor, svoboda jednotlivců je ve světě ubývána nevidanou měrou. Duch Caesarův zasahuje do výchovy, umění, literatury, náboženství a diktuje, co má kdo myslet, poslouchat a vidět. Ve většině zemích světa se zapomíná, že člověk má duši a že ta duše má hodnotu. Svět upadá do barbarství a barbarské metody jsou v různých zemích doporučovány, jako jediné správné. Orthodoxní církve se staly nejen bezmocnými, ale v mnohém případě pomocnicemi a ochránkyněmi bezbožného, nelidského a barbarského počínání. Od nich není možno očekávat, že se stanou pomocnicemi v budování lepšího a lidsějšího světa. A otázkou zůstává, máme-li nečinně přihlížet, ať se děje cokoliv.

Oxfordský kongres byl jasným připomenutím, že jediné svobodné náboženství a opravdové křesťanství je potřebou dnešního světa. Tak jako v dobách minulých, kdykoli bylo uplatňováno, vedlo k povznešení lidské osobnosti a stalo se budovatelkou vyšší kultury, tak i dnes je nutno, aby se stalo východiskem z bludiště světa. Svobodní křesťané nesmí přihlížeti nečinně, aby bylo pošlapáváno právo jednotlivců svobodně smýšlet, aby byla vychovávána nenávisť k druhým lidem, ale naopak svobodné náboženství musí všemožně pečovat o to, aby učilo lidi, jak přátelsky vedle sebe žít.

Organisace kongresu byla znamenitá. Základní idee byly předneseny vždy v hlavních společných shromážděních, kdežto podrobné práce byly vedeny v sekcích, kde bylo možno o problémech vésti debaty. Odpoledne byla vyhrazena členům, aby se mohli volně scházeti a společně rozmlouvat. Z těchto osobních styků a rozmluv měli jsme všichni největší užitek, neboť tu jsme se vzájemně blíže poznávali a sdíleli své zkušenosti. Bylo to hlavně v těchto rozhovorech, kde jsme poznali, jak mnoho přátel máme, jak obdivují naši práci a jak upřímně si přejí, abychom všichni vytrvali a přestáli těžkosti, které nám těžká hospodářská krise přinesla. Věří v nás, doufají v nejlepší a mají nás rádi, mají rádi i náš stát, naše presidenty a přední státníky. My nesmíme jejich velkou důvěru zklamat!

Po kongresu, kdo jen mohl, zdržel se aspoň několik dnů v Anglii, která sama o sobě je velmi zajímavá svým duchem. Ač je to monarchie, všude je znatelná svoboda. Klid, který září z tváří Angličanů, jejich jemnost a úslušnost, jejich vytrvalost a odvážlivost nás všechny osvěžila. A je jistě naším přáním, abychom všechny ty krásné a cenné zážitky sdíleli v největší míře se všemi našimi upřímnými a oddanými bratry a sestrami zde, doma.

-1.

Ku článku uveřejněnému v časopise „Polední lidové listy“ ze dne 17. XII. 1936:

Prohlášení.

Ku článku uveřejněnému v tomto časopise ze dne 17. prosince 1936 pod nadpisem »Vyšetřte přísně činnost Unitářů a Svobodného bratrství« prohlašujeme, že nemůžeme předsedu a členy výboru společnosti Svobodného bratrství a Náboženské společnosti čsl. unitářů v Praze viniti z nějaké činnosti protistátní, trestné nebo jednání nečestného a že pokud se obsahem tohoto článku jmenovaní cítili na své cti býti dotčeni, že obsah jeho odvoláváme, ježto se zakládá na nesprávných informacích.

Redakce časopisu »Polední lidové listy«.

Literatura.

Dr. Bohumil Sekla: Dědičnost v přírodě a ve společnosti. Vydala »Volná myšlenka« v Praze. 358 stran. Cena brož. 26' — Kč. Pěkný tisk na dobrém papíře. Kniha velmi obsažná a cenná. Podává v souhrnu téměř všechno, k čemu až dosud dospěla nejmladší věda — nauka o dědičnosti. Vydání knihy je tím záslušnější, že dosud podobného díla v češtině nemáme. My bychom ovšem byli vítali větší ohled na vlivy psychologické v poměru k úkazům dědičnosti, ale to patrně nebylo v plánu této knihy. Velmi dobré podněty podává v tom ohledu obsáhlé dílo Newtona Riddella: »Heredity and prenatal culture.« Dále by nebylo s místa povšimnouti si obsáhlých výzkumů o dědičnosti v rodinách opilců, to jest, o vlivu střídmosti a po případě i diety na dědičnost. Nelze vytýkati, že autor se nezabývá vlivy manželského souladu na dědičnost, i když třeba jen v hrubých rysech. (Na př. jaký vliv má na děti, je-li otec zženštilý a žena mužatkou, je-li jeden pánovitý a druhý »pod pantoflem«.) Jsou to věci velmi zajímavé, ale oficiální věda se jich až dosud nevěšmala. To však knize na ceně nijak neubírá.) Zvláště cenná je kapitola o lidských plemelech vzhledem k rasové teorii hlášené z dnešního Německa. Z doslovu knihy zvláště podtrhujeme »nutnost spolupráce psychologie s genetikou na nové organizaci školství« a dále nutnost »demokratické politiky prováděné sup specie aeterni, to jest s hlediska věčnosti«. n/č

T. G. Masaryk: Problém malého národa. 7' — Kč, vázaná 9' — Kč. Vydalo nakladatelství »Čin« v Praze. — Skupina kroměřížských bibliofilů objevila v kroměřížském sokolském měsíčníku Týr z roku 1905 přednášku, kterou měl T. G. Masaryk 15. a 16. dubna 1905 v universitních extensích v Kroměříži o problému malého národa. Přednáška vyšla se svolením autorovým, ve znění revidovaném Vasilem Škrachem, jako neprodejný tisk pro IX. sjezd moravských knihovníků a exlibristů 1937; nakladatelství »Čin« ji vydává, aby byla přístupna všem. Doporučujeme.

V Lánech dozněla v úterý 14. září 1937 o 3.29 hod. velká symfonie života Osvoboditelova.

Hus, Komenský, Masaryk kterému jménu určí dějiny našeho národa místo první? - V našich srdcích jest již rozhodnuto!

Čím T. G. Masaryk byl, jest a bude pro čs. unitářství, o tom přineseme úvahu v č. 8. C. a c.

